

SAVUNMA SANAYİSİ KUŞAKLARI VE ORTADOĞU (II)

“

Ortadoğu savunma sanayileri içerisinde en erken olgunlaşma sürecine giren Mısır savunma sanayiidir. 19. yüzyıl sonrası dönemde İtalyan ve Fransız savunma sanayilerinin bir transfer merkezi (hub) olarak kullandığı Mısır, bu sayede bir gelişme evresine girmiştir.

”

Furkan Halit Yolcu

*Sakarya Üniversitesi
Araştırma Görevlisi*

Soğuk Savaşın Günümüze Mısır Savunma Sanayii

Ortadoğu’da yerli savunma sanayileri oluşturmak adına gerçekleştirilen ilk girişim, Arap Sanayileşme Kuruluşu’dur (الهيئة العربية للتصنيع). 1972 yılındaki Arap Ligi Genelkurmay Başkanları toplantısında gündeme gelen bu girişim daha sonra Mısır, Suudi Arabistan, Katar ve Birleşik Arap Emirlikleri’nin

katılımı ile pratiğe dönüşmüştür. Bu dönemde Mısır savunma sanayisi diğer Arap devletlerine göre üstünlük sağlamışken, 1975 yılında Sovyetler Birliği ile yol ayrımına geldiğinden bir anda finansal bir çıkmazın içine girmiştir. Bu yüzden bir sponsor arayışında olan Mısır, Enver Sedat’ın öncülüğünde petrol zengini Arap ülkelerin bazıları ile karşılıklı faydaya dayanan bir yapı kurmayı hedeflemiştir. Kurulacak olan bu yapıya İngiltere ve Fransa teknoloji transferi ile destek verirken ABD ise gelecek yıllarda bitme noktasına gelecek olan bu kuruluşu finansal destek ile ayakta tutmaya çalışmıştır. Bu sayede, savunma sanayisi görece gelişmiş olan Mısır kendisi için gerekli olan finansal desteği elde ederken, teknik bilgi (know-how) yoksunluktan dolayı dışarıya bağımlı Körfez ülkeleri de Mısır’dan teknoloji satın almıştır. Bunun en bariz göstergesi, Arap Sanayileşme Kuruluşu’nun temelini atan bu 4 ülkeden Mısır hariç her birinin 260 milyon dolar sermaye sağlaması ve Mısır’ın ekonomik katkı olmaksızın Hevlan, Sekr ve Kadir havacılık ve motor sanayi üretim tesislerini bu kuruluşu devretmesidir.

Ortadoğu savunma sanayileri içerisinde en erken olgunlaşma sürecine giren Mısır savunma sanayiidir. 19. yüzyıl sonrası dönemde İtalyan ve Fransız savunma sanayilerinin bir transfer merkezi (hub) olarak kullandığı Mısır, bu sayede bir gelişme evresine girmiştir. Ancak 1900’lu yılların başından itibaren savunma teknolojisinde güçlenen ABD, Mısır’a yönelik silah ihracatında Fransa ve İngiltere’nin yerini almıştır. Nitekim 1918-39 yılları arasında Mısır’ın silah ithalatının %60’ını ABD kaynaklı şirketler tedarik etmiştir. Ancak 1948 yılında İsrail’in kuruluşu ve bu yıl içerisinde gerçekleşen savaş, Mısır’a yerli

ve bağımsız bir savunma sanayisinin ne denli hayatî olduğunu göstermiştir. Daha sonraki dönemde Cemal Abdunnâsir öncülüğünde savunmada bağımsızlık hareketi başlatılmıştır. Bu bağlamda, Nasır'ın öncülüğünde fikri adımları atılan ve Enver Sedat döneminde ise kuruluşu gerçekleşen Arap Sanayileşme Kuruluşu (1973), Arap savunma sanayilerini özgünleştirmeye yönelik atılan en somut adım olmuştur. Mısır, o dönemde Alpha Jet (Fransız) eğitim uçaklarını ve M1A1 (Amerikan) ana muharebe tanklarını kendi topraklarında üreterek kazandığı tecrübe ve Körfez ülkelerinden gelen sermayeyi bu kuruluş vasıtasıyla birleştirmiştir. Arap Sanayileşme Kuruluşu kapsamında olan projelerden bazıları Lynx helikopterlerinden 250 adet yerli üretim (%70 ASK- %30 Westland), Lynx helikopter motoru olan GEM motorlarından 250 adet (%70 ASK-%30 Rolls Royce) ve Fransız menşeli Alpha Jet uçakları için 400-500 adet Larzac motoru (%70 ASK-%30 Snecme) üretimidir. Ancak Mısır-İsrail Camp David barış süreci bu birlikteliğin sonunu getirmiştir. Bunun en temel sebebi ile İsrail ile barış sürecine giren Mısır'a karşı Körfez'de oluşan rahatsızlık ve bu politikaya karşı verilen tepkidir. 1979 yılında İngiltere'nin bu kuruluştan ayrılmasından

kısa bir süre sonra bu oluşum büyük bir potansiyelle birlikte tarihe karışmıştır. Bu doğrultudaki amacından sapmayan Mısır, Fransız menşeli Mirage muharebe uçakları ve Gazelle (Fransız-İngiliz) taarruz helikopterlerinin lisanslı montajı ile ilgili anlaşmalar imzalamıştır. Yine Fransızların desteği ile Sovyet yapımı SA-7, AT-3 ve RPG-7 tipi anti-piyade ve anti-tank sistemleri tersine mühendislik yöntemi ile üretilmiştir.

1988 yılına gelindiğinde Mısır hala kendi F-16'larının bakım-onarım faaliyetlerini yürütebilecek teknolojiye sahip değildi. Ancak 1990 yılında, Brezilya menşeli *Tucano* birincil eğitim uçakları, Çin menşeli *Çinyeng* muharip uçakları ve Fransız *Alpha Jet* eğitim uçak ve tersine mühendislik projeleri ile Mısır yabancı hava unsurlarını yerli olarak üretebilecek kapasiteye ulaşmıştır. Aviyonik ve elektronik sistemlerde özellikle Fransa ve ABD'ye yaslanan Mısır savunma sanayii tersine mühendislik konusunda kaynak olarak Kuzey Kore ve Çin'i kullanmıştır. 1990'lı yıllarda 27 üretim tesisi ile zaman zaman 100.000'e yakın istihdam sağlayan Mısır savunma sanayisi, bu dönemde ülkenin toplam sanayi üretiminin %12'sine yakın kısmını üstlenmiştir. 1992 yılında 80 km. menzilli *Saqr* kara-kara füzesinin denemeleri yapılmış ve yerli olarak üretilen ilk tam silah sistemi ortaya çıkmıştır. 1994 yılında lisanslı yerel üretim kapsamında üretilen M1A1 tanklarından 67 adet teslim alan Mısır bu anlamda ilk tam paletli araç sistemi üretimini gerçekleştirmiştir. 1999 yılında çoğu Mısır'da üretilen

555 M1A1 Abrams tedarikine ek olarak 80 adetlik sipariş reddedilmiş ancak zırhlı araç üretim paletleri 50 adetlik M88A2 zırhlı kurtarma aracı *Hercules* projesi ile 2002 yılına kadar aktif tutulmuştur. Yine 1998 yılında geliştirilmesi tamamlanan el-Ahbar zırhlı personel taşıyıcı platformu da bu dönemde Mısır savunma sanayisinin yerlilik oranı en yüksek olan zırhlı araç projesi olmuştur. Bu projelere rağmen, Mısır savunma sanayiinin 90.000 kişilik oldukça yüksek bir istihdama karşılık 1990'lı yıllarda küresel üretimin %1'i kadar bile pazar payına sahip olmaması ve 2000'li yıllarda sadece zırhlı araç üretimi ile sınırlı kalmasının sebepleri ise şöyle sıralanabilir:

- Mısır savunma sanayinde akademik dereceye ve teknik eğitime önem verilmemesi
- Mısır bürokrasisinin geneline hâkim olan hantallık ve ağır işleyiş
- Yeterli pazarlama aktivitesi ve organizasyonun oluşturulmaması
- Uyumlu bir merkezi planlama ve projeksiyonun olmaması.

Tablo 2.3: İki Dönem Arası Savunma Sanayi İstihdamı Karşılaştırması

	Ülke
Savunma Sanayi İstihdamı	Mısır
1991-2003	75.000+
2003-2016	20.000

Bu bağlamda, 2003-16 döneminde iç güvenlik meseleleri ve finansal sorunlar sebebiyle düşüşe geçen

Mısır savunma sanayii bölgesel anlamda en güçlü savunma sanayii olma potansiyelini hala yitirmese de finansal anlamda bu sektör için yatırımları ve istikrarı sağlayamamıştır. 2004 yılına gelindiğinde Mısır hala ABD'den gelen parçalarla ürettiği *M1A1* tanklarından ileri bir seviyeye gitmemiştir. Bunun yanında prototipleri Almanya'da üretilen *Fahd-30 TH 390* ve yine Alman Magirus Deutz şasisi taşıyan ve lisans ile üretilen *Velid* zırhlı devriye aracı haricinde Mısır'da üretilen yerli zırhlı araç yoktu. *Velid* zırhlı araç platformu ÇNRA, mayın dökücü ve zırhlı devriye araçları için şasi olarak kullanılsa da dizayn ve motor bileşenleri anlamında tamamen ithal bir platformdur. Mısır'ın 1950'lerde Nâsır hükümetinde oluşan bağımsız savunma sanayii için oluşan kararlılıkla kazanılan momentum, 20. Yüzyılın sonlarına doğru yerini ardı ardına kapanan fabrikalara ve kendi kendine yetmeyen bir savunma sanayine bırakmıştır. 2002-2007 yılları arasında Kuzey Kore ve Çin savunma sanayileri ile oldukça yüksek oranda bir etkileşim dönemi geçiren Mısır, bu durumun batılı ortaklarını rahatsız etmesi sonucunda bu iki ülkeyle olan iş birliğine bir süre sonra son vermiştir. Kuzey Kore ile gerçekleşen bu iş birliği genel anlamda elektronik ve kimyasal sanayi alanlarında gerçekleşmiştir. 2000'li yılların başında Kuzey

Kore'den *No-Dong 1* (1400 km. menzile) balistik füzelerini motorları ile birlikte tam silah sistemi olarak ithal eden Mısır, bu füzeyi yerel olarak geliştirmeye yönelik projelerine 2005 yılında son vermiştir. Mısır'ın Çin ile yakınlaşması ise Çin'in Ortadoğu savunma sanayilerine açılma hedeflerini gerçekleştirmeye başladığı 2006-7 dönemine denk gelmektedir. 2008 yılında ise Çin merkezli Hongdu Havacılık Sanayi A.Ş. (HAIC) üretimi tek motorlu hafif taarruz ve eğitim uçağının Mısır için üretilen varyantı *K-8F*den (JL-8) 120 tane için yerli üretim anlaşması yapılmıştır. Yine 2011 yılında Çin Havacılık Sanayi A.Ş. ile Arap Sanayileşme Kuruluşu arasında askeri ve sivil amaçlı havacılık bileşenleri ve motor üretimi için AR&GE tesisi kurulmasına yönelik bir mutabakat zaptı imzalanmıştır. Ancak bu süreç Arap Bahar'ının başlaması ile tepetaklak olmuş ve 2006-10 döneminde 10 milyar dolar olan Mısır-Çin ithalat rakamı 2011-15 döneminde 3 milyon dolar gibi oldukça düşük bir seviyeye gerilemiştir.

Aynı dönemde Mübarek Savunma Sanayi Kompleksi, 2011 yılında başkent Kahire yakınlarında 28 savunma sanayi fabrikası ve 18 mühimmat üretim tesisi bir araya getirilerek kurulmuştur. Savunma sektöründeki fabrikaların tek tek iyileştirilmesini tercih etmeyen Mısır,

çok daha büyük kompleksler inşa ederek bu alandaki üretimi bir araya getirmeyi hedeflemiştir. Yine 2011 yılında *M1A1* tank üretim paletlerinin çalışmaya devam etmesi adına ABD menşeli General Dynamics ile 1.3 milyar dolar tutarında anlaşmalar imzalanmıştır. 2015 yılında ise Fransa ile Arap Sanayileşme Kuruluşu arasında *Patroller* insansız deniz aracı (İDA) üretimi ve bakımına yönelik bir anlaşma imzalanmıştır. 2016 yılından bu yana da BAE menşeli *Panthera 6 ZPT*'ler, Mısır'da monte edilerek çatışma bölgelerine Suudi ve BAE finansmanı çerçevesinde gönderilmektedir. Yine bir zırhlı araç platformu olan *Timsah*, Kader Gelişmiş Sanayi Fabrikası tarafından üretilmektedir. Günümüz itibarı ile Mısır savunma sanayi tedariklerinin %60'a yakını Almanya, Birleşik Krallık ve İtalya tarafından sağlanırken, %20'ye yakını Fransa, Japonya ve Uzak Doğu'dan sağlanmaktadır. Mısır savunma sanayi günümüz itibarıyla, *M1A1* tanklarının lisanslı üretimi, *Mirage 2000* taarruz uçağı bileşenleri, *Larzac 04* turbofan motor, *Tucano* eğitim ve hafif taarruz uçağı bileşenleri vb. üretim faaliyetleri yürütmektedir. Mısır savunma sanayinin üretimi genel anlamda hükümet veya hükümete bağlı kuruluşlara hitap ederken, ihracat anlamında ülke oldukça yetersiz bir konumdadır. Bunun temel sebebi ise belirli bir alana yoğunlaşmaktan ziyade genel anlamda bir endüstriyel kalkınma amacıyla hareket edilmesi ve plan-program-hedef düzenlemesi hususlarında belirsizlik ve karmaşıklığın olmasıdır. ■

